

Saja-aastane Eesti Arst välismaistele teadusajakirjadele alla ei jää

Kuigi Eesti Arst on eestikeelne ja levib vaid Eestis, ei jää ta oma sisult ega nõuetelt rahvusvahelistele ajakirjadele alla, rääkis Eesti Arsti peatoimetaja aastatel 2000–2010, praegu ajakirja meditsiinitoimetajana töötav neurokirurg Väino Sinisalu Med24 toimetajale Madis Filippovile.

Kui vaadata Eesti Arsti saja-aastast ajalugu, siis milliseid tähtsündmuseid võiks välja tuua?

Pigem saab rääkida teatud etappidest. Ajakirja esimene number ilmus 1922. aasta jaanuaris. Eesti sai iseseisvaks 1918. aastal, järgmisel aastal loodi eestikeelne Tartu Ülikool ning on täiesti ootuspärane, et sellega seoses tekkis ka arstide ajakiri. Oma olemuselt on see arstide suhtluskanal.

Eelmise sajandi alguseks oli selge, et meditsiini areng on võimalik ainult tänu teaduse arengule. Näiteks oli toona suureks saavutuseks, et arst sai panna diagnoosi analüüside ja uuringute põhjal ilma haiget nägemata ja katsumata. See oli vana kooli arstidele vastuvõetamatu, aga teadus seda võimaldas ja teaduse areng on paratamatu. Juba need professorid, kes Eesti Arsti väljaandmise algatasid, märkisid, et ühelgi teisel erialal pole teadus ja praktiline tegevus nõnda seotud kui meditsiinis. Kui nüüd arutleda, mis see teadus üldse on, siis teadus on uute teadmiste saamine ja nende edastamine. Mõlemad on olulised, sest teadusest üksi on vähe kasu, kui teised nendest uutest teadmistest teada ei saa.

Eesti Arsti iseärasus on olnud eesti keel. Algusaastatel oli see suur probleem, kuna eestikeelseid haritlasi ja arste oli vähe ning eestikeelset meditsiinikirjandust peaaegu olemas polnudki. Keeruline ülesanne oli meditsiiniterminoloogia arendamine ja kasutusele võtmine. Sellega saadi suurepäraselt hakkama. Loodi Eesti meditsiiniline teaduskeel, mis püsib siiani.

Väino Sinisalu

Aastast 1944, kui kehtestati Nõukogude võim, Eesti Arsti väljaandmine lõpetati. Oli tükk tühja maad, kuni 1958. aastast hakkas ilmuma ajakiri Nõukogude Eesti Tervishoid. See oli eestikeelne teaduslik ajakiri, oma sisult ja olemuselt Eesti Arsti jätk. 1965. aastal muutus ajakiri eelretsenseeritavaks ning vastas täielikult teadusajakirja nõuetele. 1977. aastal moodustati meditsiiniterminoloogia komisjon, mis töötas regulaarselt suhteliselt hilise ajani. Nõukogude Eesti Tervishoid pidas prioriteediks kasutada täpset, selget eesti keelt. See on võib-olla kõige hinnalisem Nõukogude Eesti Tervishoiu pärand.

1989. aastal võttis ajakiri Eesti Arsti nime tagasi ja kuulutas end Eesti Arstide Liidu väljaandeks, kuigi tegelikult oli väljaandja riik, kirjastus Perioodika. Alates 2000. aastast

võttis Eesti Arsti väljaandmise oma hoolde Eesti Arstide Liit. Arstide liidu all ajakiri digitaliseerus. Kui enne võeti käsikirju vastu masinkirjas, siis nüüd läks töö toimetuses elektroonseks. Kui Nõukogude Eesti Tervishoid ilmus kuus numbrit aastas, siis Eesti Arst hakkas ilmuma 12 numbrit aastas ja ajakirja hakkasid tasuta (liikmemaksu arvelt) saama kõik arstide liidu liikmed.

Kuidas on toimetuse koosseis võrreldes varasema ajaga muutunud?

Nõukogude ajal oli toimetus palju suurem, praegune palka saav koosseis on võib-olla viiendik toonasest ning pea pooled neist ei tööta täisajaga. Eks töö intensiivsus oli toona teistsugune. Oli selliseid töid, mille jaoks tänapäeval enam eraldi töötajat vaja pole. Nõu ja jõuga abistavad toimetust vabatahtlikud teadustoimetajad, kelle panust on võimatu ülehinnata ja kes kahtlemata suurt tänu väärt. Ajakirja maht on jäänud sarnaseks.

Kui mõelda sellele, et praegu on kättesaadav väga palju erialakirjandust üle maailma ja valdav on inglise keel, siis kuidas selgitaksite, miks on Eesti Arst jätkuvalt oluline?

See on Eestis ainus teaduslik meditsiiniajakiri. Eesti Teadusinfosüsteemi (ETIS) järgi kuulub ta klassi 1.3. See tähendab, et ta on eelretsenseeritav, tal on kohalik toimetuskolleegium ja ta levik on kohalik, sest keel on see, mis ei võimalda kaugemale levida. Viimaste aastate saavutus on, et Eesti

Arst on võetud ka Embase'i teadus-infosüsteemi poolt indekseeritavaks.

Selge see, et teadus on rahvusvaheline ja teaduse keel on inglise keel. Inglisekeelsed terminid paratamatult levivad ning seda ka nii meie arstide kui ka teadlaste hulgas, sest neid on vahel käepärasem kasutada. Võib ju küsida, milleks on üldse vaja eestikeelset teadusterminoloogiat? Milleks eesti keelt üldse n-ö viljelda, sest tunduvalt pragmaatilisem on teaduses ja meditsiinis inglise keelele üle minna? Kusjuures teaduse ja eesti keele, eestluse ja üleilmastumise dilemmat märkasid juba Eesti Arsti asutajad. Tartu ülikooli rektor arstiteadlane Henrik Koppel ütles juba 1920ndatel aastatel, et Eesti riik, rahvus ja keel on kulukas projekt – peame olema korruga nii eestlased kui ka eurooplased ja see nõuab pingutust.

Praegu on samamoodi. Tahame olla üleilmastunud, kuid tahame olla eestlased, sest kõigele vaatamata mängib ka kõige tõsisematel teadlastel ja veendumatel eriarstidel mingisugust rolli isamaa ja emakeel. Seni, kuni püsib Eesti riik ja keel, kuni püsib eestikeelne meditsiiniharidus, peab olema ka eestikeelne teadusajakiri. Inglise keel seda ei asenda. Füüsik Peeter Saari on öelnud, et emakeelse teaduse asendamine keskpärase inglise žargooniga mõjutab ka meie mõtlemist. Küllap see nii ongi, et kõige täpsemalt ja selgemalt mõtleme oma emakeeles.

Eesti keele vajadus seisneb muu hulgas selleski, et meditsiin on muutunud patsiendikeskseks. Arst ei ole enam isand, kes teab, mis on patsiendile vajalik, vaid arst teeb patsiendile ettepanekud ja patsient kas nõustub pakutud raviviisiga või mitte. Selleks et patsient saaks otsustada, peab ta olema informeeritud ja seda saab ta olla siis, kui on eestikeelsed terminid ja kõik osapooled räägivad samast asjast ühtemoodi. Eestikeelne arstiõpe on samuti mõeldav ainult siis, kui on eestikeelne meditsiiniterminoloogia, eestikeelne teadusajakiri. Ajakirjas on kogu aeg oluliseks peetud täpset

eesti keelt. Kirja peab olema pandud nii, et loetud teksti mõistmiseks ei peaks pöörduma teiste infoallikate poole. Kuigi Eesti Arst on eestikeelne ja levib vaid Eestis, ei jää ta oma sisult ega nõuetelt rahvusvahelistele ajakirjadele alla.

Kui palju näete seda, et autorid eelistavad Eesti Arstile välismaises ajakirjas avaldamist?

Nüüdisajal on teaduskollektiivid sageli multidistsiplinaarsed, seal on palju erinevaid spetsialiste. Teadlased on kindlasti huvitatud sellest, et kui tulemused on midagi väärt, siis edastatakse need lugejaskonnale üle maailma. Eesti Arst on mõeldud üldmeditsiinilise ajakirjana. Poleks mõtet avaldada artikleid, mida võib-olla kümmekond inimest Eestis sisuliselt mõistaks. Järelikult on täiesti mõistlik publitseerida head korralikud uurimused rahvusvahelistes erialajakirjades ja üldisemad meditsiinküsimused, Eestimaale olulisemad, jätta Eesti Arstis avaldamiseks.

Kui keeruline on autoreid leida? Kas arstid kirjutavad hea meelega?

Küsimus on selles, missugune on motivatsioon Eesti Arsti kirjutada. Kirjutada saaksid teadlased, õppejõud ja arstid, aga paraku on olukord nii, et Tartu Ülikool, soovides olla rahvusvaheline teadusülikool, aktsepteerib akadeemilise edukuse näitajana publikatsioone, mis on ilmunud rahvusvahelistes ajakirjades. Seetõttu Eesti Arstis ilmunud artiklit väga tõsiseks akadeemiliseks panuseks ei peeta ja see võtab akadeemilisel arstkonnal motivatsiooni kõvasti maha. Teine vastuolu on selles, et paljud arstid peavad küll täiendusloenguid, aga kui võrrelda loengu ja Eesti Arsti jaoks artikli ettevalmistamist, siis nõuab Eesti Arsti artikkel tunduvalt rohkem tööd. See kõik vähendab motivatsiooni ajakirja jaoks kirjutada.

Põhjus, miks Eesti Arsti kirjutada, on eelkõige missioonitunne. Peab ütlemä, et missioonitunnet meie

arstkonnal on. Ei saa kurta, nagu meil poleks piisavalt artikleid. Kirjutavaid kolleege tuleb tunnustada, sest Eesti Arst on osa Eesti kultuurist ja seda peab hoidma. Ükski teine rahvas seda ju meie eest ei tee. Viimaste aastate jooksul on korraldatud üliõpilaste artiklikonkurssi „Minu esimene publikatsioon“. Arstitudengid on küllaltki aktiivsed, igal aastal on selle tulemusel ilmunud üle kümne artikli. Loodetavasti need üliõpilased, kes on harjunud juba tudengina kirjutama, jätkavad seda ka hiljem.

Kas näete, et ajakirjas võiks midagi muutuda?

Rahvastik vananeb ja see tähendab, et on järjest rohkem patsiente, kel on mitu haigust. Kitsama eriala spetsialistidel peaks olema rohkem üldmeditsiinilist kompetentsust, universaalsust, üldarstlikke teadmisi. Eesti Arst peaks tulevikus rohkem üldarstlike ja üldmeditsiiniliste artiklite poole püüdlema, et aidata Eesti arstide kvalifikatsiooni tõsta ja hoida. Selles mõttes on head rubriigid, mille on ka lugejad hästi vastu võtnud, haigusjuhtude kirjeldused ja „Oma silmaga“. Samuti on olulised ülevaateartiklid üldprobleemidest, millega kõige sagedamini kokku puututakse. Prognoositakse, et vaimse tervise häirega inimeste osakaal kasvab, kuid nende patsientide ravimine on keeruline. Ka neid küsimusi tuleb Eesti Arstil ilmselt rohkem valgustada.

Järgmine küsimus on see, kui kaua püsib paberväljaanne n-ö elus ja millal läheb kõik veebi. Seda ei tea keegi. Lähemas tulevikus on plaanis kodulehekülge ajakohastada.

Eriti koroonaajal torkas silma, et informatsioon kiiresti muutuvatest sündmustest meditsiinis ei jõua praeguse paberväljaandega kuigi kiiresti kohale. Teatud oludes on vaja uus info kiiresti kätte saada, et otsuseid teha. Üle maailma on veebiväljaandeid, mis publitseerivad eelretsenseerimata artikleid, muidugi koos sellekohase hoiatusega. Selles mõttes võiks ka meie veebi tulevik olla see, et aktuaalsem info ilmuks kõigepealt seal.